

Com es veu, doncs, tot plegat es podria relligar amb el nom del mató o iogurt acidul, mentre que amb la noció del maó ja hi ha menys en comú. ¿Tanmateix a base de la massa d'argila posada en el motlle de fer maons? Si malgrat tot l'admetéssim, hi ha les variants berebers *amdun*, *amḏun*, *andun* amb -d- com la base catalana, siciliana i provençal, i el bereber acabaria de cloure el cercle entorn del Mare Nostrum, reforçant la presumpció d'una relíquia pre-romana «mediterrània». La relació amb el bereber resta, però, ben vaga i incerta, per tota mena de raons. La principal és, però, que no comptem amb el dictamen dels especialistes, camitòlegs, que potser ho podria aclarir tot.

En definitiva crec que no podem passar més enllà de la hipòtesi pre-romana, amb base variant MADONE/MATONE/MALONE. Que una -d- alterni amb -l- vora la Mar Tirrena, en tot cas, no ens causaria escrúpol: recordem els nombrosos casos itàlics de *dacruma/lacrima*, *dingua/lingua*, *medica/melica*, *cōda/cōla* etc. Que -d- en part esdevingués -r- tampoc pot despertar gaire escepticisme. Que alterni amb -tt-, it. *mattone*, ja costa més de concebre (hi coincideix encara la forma veneciana *maton*). Com que és una forma tan minoritària entre les dialectals italianes, encara que sigui tan important i antiga, potser ens podem acontentar amb suposar-la deguda a alguna contaminació o migració dialectal: l'acc. 'roc gros' de Corsini, les frases ja antigues *avere un mattone*, o *dare il mattone*, que en alguns textos significava «vincer la mano», en altres «ammazzare» 'matar', podien posar-lo sota la influència de *matto* 'tosca', 'foll', 'enorme' (*casamatta*, *carromatto* etc.), de MATTEA 'maça', i del tipus MATTARE 'occir'.

Que en part hi ha hagut, entre les formes italianes, manlleu d'un dialecte a l'altre, i contaminacions amb altres mots és indubtable. Si MALTHA 'argamassa' és fals com a ètímon, no ho és en qualitat d'etimologia popular contaminadora. Per aquesta acció s'expliquen les formes com Cilento *mautína*, Nàpols *mautone*, que van desorientar Rohlf's. Ara bé, com aquest posa de relleu, el pas fonètic de -LT- a -tt- i en part -dd-, és justificat en algunes zones del Mezzogiorno: així explica ell les formes *mattuni*, *-ttonu*, que troba en dos punts de la Basilicata, *mattona* en dos del Nord de Calàbria, *madduni* en un de Sicília (prop de Catània, punt 859 de l'AIS, mapa 860). No és inconcebible que la variant florentina i veneciana *mattone* resultés de l'expansió de formes de la Itàlia meridional, consolidada per la influència d'aquelles altres contaminacions.

DERIV.: *Maonet* val. «tela de algodón angosta fuerte y de color anteadro» (dicc. MGadea); «uns anaven en çaragüells blancs, en cama crua y en cascarra, atres en çaragüells estrets de *mahonet*, alforrats y en mocador al cap» (id. *T. del Xè* 1, 152), no deu ser derivat de *maó* (malgrat de l'it. *vestito color mattone*) sinó del NL *Maó* com a diminutiu de *maó* «roba fabricada a les Balears» (*AlcM*, § 2).

¹ En tot cas ho és ben bé al català central, contra el que diu *AlcM* (no és estrany, per tant, que el seu mal informant, que localitza a «Barcelona», ignorés

o vacil·lés entre dir-ho amb ó o amb ò). — ² Pronunciat avui *maan* amb un canvi fonètic general en aquest parlar, cf. *abandan*, *amidán* = *abandon*, *amidón*. — ³ Citat de B. Aneau, *Tresor de Evonime*, ed. 1555, per Delboulle, *Rom.* xxxiii, 570. — ⁴ Localitzat ell i derivats a Marsella i en algun felibre provençal, i la forma *mavoun*, *maboú*, llenguadocià i rodanès. — ⁵ Jo també vaig veure un *muló*, que m'ensenyaren, cap a la impressionant Taula de Torrauba, 1964: no recordo bé, però, si era un dels *sitis* que hi ha (per seure segons sembla al volt del monument) ni si tenia forma d'un estri de moldre de blat, com ho poso (amb un «?») en la nota de camp. — ⁶ En romànic solament continuat per l'it. *mattia* 'morter de construcció' (Diez, *Wb.*, 383), car a penes es pot dir que existeixi en llengua d'oc: estrany a la llengua medieval, i un prov. mod. *mauto*, encara que el *TdF* li doni la definició italiana, només el cita en un humorista, amb el significat d'«excrement», i remetent a l'alpi *mart* o *marc*, que evidentment assenyala cap a un altre origen. — ⁷ És en va invocar, com féu Salvioni, *Mem. dell'Ist. Lombardo* xxi, 277, una contaminació d'un **pretone* de PETRA per explicar aqueixa -d- o -t- simple, recurs rebuscat i inaplicable al català, a la llengua d'oc i a la major part dels parlars italians.

MAPA, antigament 'espècie de tovalla, tovalló o tovallola', després 'representació d'una superfície terrestre sobre un llenç', del ll. MAPPA 'mocador, tovalló'. □ 1.ª doc.: 'tovallola' 1255; *mapamundi* 1389 (*DAG*); *mapa* 'carta geogràfica' 1628 (*AlcM*).

En un inventari de Vic de 1255: «in tempore quo ego duxi te un uxorem erant in hospicio tuo --- 3 *mapes* et 12 tovalons et 9 linteamina et 3 saglits et ---» (CaCandi, *MiscHiCat.* II, 427); «*mapas* de lino descoloradas als caps», doc. ross. de 1396 (*InvlC*). D'aquí es deriva **map* 'tovalles', usat per Llull: «Si lo concili bo no-t sap / de santetat te faràs gap, / null bé menjaràs en ton *map*, / l'ira de Déu serà en ton cap» (a. 1311, *Concili* v. 515, *NCL* III, 133). Per a més documentació i explicacions en castellà i llengües germanes, veg. *DCEC/DECH* (MAPA), que donen compte de diverses accs. explicades en *AlcM* i *DAG*.

Un altre mot d'aparença semàntica ben diferent designa una peça de l'àncora o ruixó: *les mapes*, m'ensenyaven els pescadors de St. Pol de Mar (1926-7), són cada una de les grapes de l'àncora; Amades-Roig, localitzant-ho a la costa de Llevant i a Blanes, ho donen com a nom de «les branques angulars de l'àncora que acaben en forma de llança» i «anella i agulla de ferro que el timó porta i que serveix per ajuntar-lo amb la barca» (*BDC* XII, s. v. i figures pp. 83 i 93); el *DAG* cita d'inv. de 1467 «una *mapa* de g. de ferre --- un ruxó de ferro ab 4 *mapes*, la una trencada», l'*AlcM* el localitza en el Port de Manacor (la definició «canya de l'àncora» sembla inexacta) i cita «una *mapa* de ferre de galera» en l'any 1465; encara més: quatre arcs de ferro e una *mapa* de ferro e tres çavcs manegats, «dos ruxós ab quatre *mapes* grans e tres petites,